

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії

Дипломна робота бакалавра

**з теми: “Організація творчої діяльності учнів
при вивченні історії в школі”**

Виконала: студентка IV курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
заочної форми навчання
Тіхомірова Руслана Русланівна

Науковий керівник:
кандидат історичних наук,
старший викладач
кафедри всесвітньої історії
Верстюк Володимир Вікторович

Рецензент:

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Характеристика джерел та науково- і навчально-методичної літератури	6
Висновки до розділу 1	14
Розділ 2. Місце і роль творчої діяльності у змісті сучасної шкільної історичної освіти	15
2.1. Сутність та психолого-педагогічні особливості творчої діяльності учнів	15
2.2. Ключові завдання, функції й етапи творчої діяльності учнів на уроках історії	23
Висновки до розділу 2	32
Розділ 3. Методи, засоби та прийоми організації творчої діяльності на заняттях з історії	33
3.1. Пошукова діяльність учнів під час уроків: дидактичний зміст та результативність	33
3.2. Методика організації творчої діяльності у позаурочний час	44
Висновки до розділу 3	52
Висновки	53
Список використаних джерел та літератури	55
Додатки	61

Вступ

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку суспільства одним із пріоритетних завдань є створення передумов для виховання особистості, здатної творчо і критично мислити. У зв'язку з цим перед системою освіти постало важливе завдання – створення найбільш сприятливих умов для розвитку високоосвіченої та активної людини, вироблення новітніх концепцій виховання. Визначальним фактором в цьому виступає формування базових компетентностей учнів. Для сучасної стратегії розвитку національної школи характерним є зростання уваги до особистості школяра, максимального розкриття його обдарування, інтелектуального розвитку.

Окрім того, в сучасних умовах не тільки зростає значення гуманітарної освіти, а й змінюється її зміст, оновлюються форми та методи навчальної діяльності. Актуальність обраної теми зумовлена сучасними тенденціями соціально-економічного й суспільно-політичного розвитку України, підвищенням ролі людини в усіх сферах діяльності. Тому зараз виникла потреба в розвитку творчих, активних, інтелектуально й духовно розвинених громадянах, здатних успішно й ефективно реалізувати власний творчий потенціал, жити в полікультурному суспільстві та адаптуватися до його змінних умов.

Сучасна українська освіта має нову філософію, засновану на інноваційних технологіях, а реформування освіти визначає розвиток творчої особистості учня як одне з пріоритетних завдань, тому що саме від творчих людей залежить розвиток суспільства. Безперечно, щоб щось створити, потрібно мати певну кількість знань, бо знання – це основа творчості. У зв'язку з цим реалізовувати розвиток творчих здібностей учня можна на заняттях з історії в школі, тому що такі уроки дають можливість самостійно здобувати знання з різноманітних джерел та творчо їх використовувати в подальшій діяльності, формують компетентності критичного й креативного мислення.

Здатність до творчості формується в діяльності, і саме через творчість здійснюється самореалізація особистості учня. Тому вчителю сьогодні необхідно надати учневі можливість реалізувати свої здібності на уроці. Інноваційний шлях розвитку суспільства можна забезпечити лише тоді, якщо сформувати покоління людей, які і мислять, і діють по інноваційному. Ось тому й приділяється значна увага творчому розвитку особистості, її комунікативних здібностей, самостійності у прийнятті рішень, креативності, критичності та культури мислення, розвитку інформаційних і соціальних навичок, що в комплексі формує одну з визначальних компетентностей особистості – громадянськість.

Об'єктом дослідження є освітній процес в закладах загальної середньої освіти в контексті навчання учнів історії.

Предметом дослідження є організація творчої діяльності учнів при вивченні історії в школі.

Хронологічні межі охоплюють період з 90-х рр. ХХ ст. до 2020 р., що дозволяє простежити еволюцію методики організації творчої діяльності учнів на уроках історії та позаурочних заняттях.

Метою роботи є з'ясування і висвітлення особливостей організації, дидактичного змісту та ефективності творчої діяльності учнів при вивченні історії в школі.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

- охарактеризувати джерельну базу та науково-методичну літературу з теми дослідження;
- розкрити місце і роль творчої діяльності учнів у змісті сучасної шкільної історичної освіти;
- визначити ключові завдання, функції й етапи творчої діяльності учнів;
- проаналізувати методи, засоби та прийоми організації творчої діяльності на уроках з історії та у позаурочний час;

– з’ясувати вплив творчої діяльності учнів на формування затребуваних сучасністю компетентностей особистості.

Теоретико-методологічну основу роботи становлять системний підхід до цілісних педагогічних процесів і явищ, наукові положення про роль діяльності у формуванні творчих здібностей учнів, принципи педагогічного дослідження: принцип цілісного дослідження освітнього процесу, об’єктивності, принцип історизму, поглибленого розгляду досліджуваної проблеми. Також використано методи системного підходу, системно-структурного аналізу і синтезу, теоретичного аналізу педагогічних ідей, узагальнення практичного досвіду.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її матеріали можуть використовуватися студентами для підготовки до семінарських занять з курсу “Методика викладання історії в школі”, написання рефератів, курсових робіт, а також в освітньому процесі викладання історії в закладах загальної середньої освіти, при підготовці виступів на наукових конференціях.

Структура роботи відповідає визначеній меті та основним завданням дослідження і складається зі вступу, трьох розділів (поділених на окремі підрозділи), висновків і списку використаних джерел та літератури.

Висновки

Отже, сьогодні у суспільстві виникла потреба в творчих, діяльних і обдарованих, інтелектуально й духовно розвинених громадян. За таких умов реформування системи освіти висуває розвиток творчої особистості учня як одне з пріоритетних завдань. Саме від творчих і креативних людей залежить подальший успішний розвиток суспільства. Визначальним фактором в цьому контексті виступає формування базових компетентностей учнів. Для сучасної стратегії розвитку національної системи освіти характерним є зростання уваги до особистості учня, максимального розкриття його обдарування, інтелектуального розвитку, що забезпечує пріоритетність розвитку творчих рис.

Аналіз наукової і навчально-методичної літератури дозволяє стверджувати, що творчість – це діяльність, результатом якої є створення нових цінностей, як матеріальних, так і духовних. Творчість для учня в процесі вивчення історії передбачає наявність у нього здібностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється інтелектуальний продукт, що відзначається новизною, оригінальністю, унікальністю. Вивчення цих властивостей особистості учня виявило важливу роль уяви, інтуїції, неусвідомлених компонентів розумової активності, а також потреби в самоактуалізації, в розкритті й розширенні своїх творчих можливостей.

Основним засобом виявлення і розвитку в учнів творчих здібностей і обдарованості, підготовки їх до практичної діяльності є самостійна робота у процесі вивчення історії. Залежно від підготовленості учнів, учитель щоразу повинен сам визначати послідовність і насиченість самостійної роботи, проявити свою творчість та ініціативу. В міру переходу учнів з класу в клас зростає рівень їх знань і пізнавальні можливості. Історичний процес розкривається все повніше й глибше. У зв'язку з цим і види самостійної роботи поступово ускладнюються, але треба також пам'ятати, що самостійна

робота – не самоціль, а один із засобів поліпшення всієї навчально-виховної роботи, підготовки учнів до життя, до творчої діяльності.

Водночас, для того, щоб самостійна робота учнів була ефективним засобом організації творчої діяльності потрібно дотримуватись певних умов: чіткої, конкретної постановки завдань перед учнями, характер завдань і запитань для самостійної роботи та їх складність на різних етапах навчання повинен змінюватись, завдання для самостійної роботи мають бути доступними і посильними, повинна бути диференціація завдань для самостійної роботи, повинна дотримуватись систематичність і послідовність застосування самостійної роботи учнів в процесі навчання, важливо дотримуватись взаємозв'язку різних видів самостійної роботи учнів на уроці та урізноманітнювати їх, повинен існувати взаємозв'язок класної і домашньої самостійної роботи.

Надзвичайно важливим прийомом і засобом організації творчої діяльності учнів є дослідницька діяльність як під час уроків, так і у позаурочний час. Річ у тім, що кожен урок з використанням дослідницького методу або прийомів дослідницької діяльності – це процес спільної роботи учня та вчителя, під час якої формуються умови для розвитку творчості. У процесі систематичної пошукової та дослідницької роботи в учнів формуються компетентності, які сприяють подальшій успішній самореалізації як у подальшому навчанні, так і в житті.

Отже, організація творчої діяльності учнів у процесі вивчення історії є цілеспрямованою взаємодією вчителя й учнів на засадах діалогу, співробітництва і співтворчості з метою активізації та розвитку мислення, почуттів, волі, творчого потенціалу, узгодження мотивів, цінностей, знань, умінь та рефлексивної поведінки учнів, поступового їх переведення на рівень самоорганізації власної діяльності завдяки створенню і розширенню творчого мікросередовища в навчальному процесі шляхом упорядкування мети, принципів, змісту, методів, засобів і форм спільної діяльності.

Список використаних джерел та літератури

Джерела

1. Баханов К.О. Традиції та інновації в навчанні історії в школі. Дидактичний словник-довідник. Запоріжжя: Просвіта, 2002. 107 с.
2. Державний стандарт повної загальної середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 р. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
3. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 176 с. (Серія «Золота педагогічна скарбниця»). URL: https://educator.at.ua/enciklopedija_pedagogichnikh_tekhnologij.pdf
4. Закон України “Про повну загальну середню освіту” від 13.07.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>
5. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року (від 14 грудня 2016 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p#Text>
6. Особливості викладання суспільствознавчих предметів за оновленими програмами: методичний лист / Укл. О. А. Іртищева. Миколаїв: ОІППО, 2019. 24 с. URL: https://moippo.mk.ua/wp-content/uploads/2020/04/суспільствознавство_галузь_2019.pdf

Література

7. Баханов К. О., Нищета В. А. Життєтворчі проекти в навчанні історії України : посібник для вчителів. Харків: Основа, 2008. 109 с. URL: <http://arch.bdpu.org:8080/bitstream/123456789/91/1/Bakhanov%20К.О.%20CNyshcheta%20V.%20Zhyttyetvorchi%20proekty%20v%20navchanni%20istoriyi%20Ukrayiny.pdf>
8. Баханов К. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: Монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2004. 328 с.

9. Баханов К. Історія в школі. Інноваційні системи. Технологія та моделі навчання. Запоріжжя: Просвіта, 2000. 228 с.
10. Баханов К. О. Навчання історії в школі: інноваційні аспекти. Харків: Вид. група «Основа», 2005. 128 с.
11. Баханов К. Технологія групової творчої справи у навчанні історії в школі // Історія в школах України. 2000. № 1. С. 23-29.
12. Баханов К. У пошуках інноваційних технологій викладання історії // Історія в школах України. 1996. № 1. С. 20-24.
13. Бедлінський О. І. Гра «Креативність» як засіб розвитку творчого мислення і сприйняття підлітків // Практична психологія та соціальна робота. 2010. № 2. С. 26-32.
14. Богданова В. Використання методик розвитку критичного мислення на уроках історії // Історія України. 2006. № 9. С. 6-17.
15. Богдановська Л. Розвиток творчого потенціалу учнів засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання // Історія в рідній школі. 2018. № 1. С. 30-33.
16. Власов В. С. Методика проведення практичних занять у 6 класі // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання. 2014. № 9. С. 16-34.
17. Волощук І., Шепотько І. Педагогічні суперечності розвитку творчих здібностей школярів // Рідна школа. 2004. № 10. С. 7-9.
18. Гавриш М. Творчість на кожному уроці // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. 2010. № 4. С. 54–58. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/74/7438/Tvorchestvo.doc>.
19. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання як засіб формування творчої особистості // Історія України. 2002. № 37. С. 7-9.
20. Геллер Т. Дискусія як засіб формування критичного мислення учнів // Історія України. 2005. № 5 (453). С. 14-18.
21. Гнатко М. М. Психологічні передумови роботи з обдарованими дітьми: Методичні рекомендації. Луцьк: ВВМАНУ, 1997. 27 с.

22. Джунь Л. Реалізація принципів проблемного навчання на уроках історії // Історія в рідній школі. 2018. № 1. С. 18-27.
23. Довгань М. Творча особистість учня як психолого-педагогічна проблема // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2009. Вип. 25. Ч. 2. С. 308-315. URL: <http://dspu.edu.ua/hsci/wp-content/uploads/2017/11/016-48.pdf>
24. Дроздовская И. Развитие творческих способностей учащихся в процессе групповой работы // Преподавание истории в школе. 2001. № 66. С. 34-37.
25. Дубінський В. А. Методика викладання історії в школі. Навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи студентів історичного факультету. Вид. 2-ге доповнене і виправлене. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. 88 с.
26. Задорожна Л. Навчити працювати самостійно (Інтеграційний метод роботи з історичними документами) // Історія в школах України. 2004. № 5. С. 7-10.
27. Єрмоленко А. Як працювати з джерелами інформації на уроках історії // Історія в школах України. 2017. № 8. С. 24-26.
28. Кизенко В.І. Педагогічні функції і зміст факультативного навчання в основній школі // Педагогіка і психологія. 1997. № 2. С. 24-32.
29. Кожем'яка О. Навчатись і творити граючи // Історія України. 2004. № 15. С. 15-21.
30. Комаров В. Роль образного мислення в процесі формування історичних знань учнів. Від фактів до понять // Історія в школі. 2008. № 4. С. 21-26.
31. Костюк І. А. Практичні заняття з історії як засіб розвитку критичного мислення та дослідницьких навичок учнів // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання. 2014. № 1-2. С. 6-8.

32. Крамаренко С. Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів // Відкритий урок. 2002. № 5-6. С. 17-26.
33. Максименко В. Проблеми формування мислення обдарованої особистості в процесі викладання історії // Історія України. 2002. № 44. С. 15-19.
34. Мала Л. Історичні турніри як одна із форм позакласної роботи. (Сценарій конкурсу-змагання “Історик-ерудит”) // Історія в школах України. 2004. № 5. С. 43-44.
35. Марчук Л. Б. Самостійна робота як метод урізноманітнення навчальної діяльності учнів // Рідна школа. 2000. № 4. С. 84-88.
36. Мелентьев О. Б. Методика організації творчої діяльності учнів. Умань: “АЛІМІ”, 2013. 156 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/5239/1/Мет%20орг%20твор%20дія.pdf>
37. Мисан В. Знаходити відповіді самостійно (Можливості використання текстових джерел у процесі навчання історії) // Історія в школах України. 2012. № 5. С. 4-11.
38. Мокрогуз О. П. Інноваційні технології на уроках історії. Харків: Видавнича група “Основа”, 2005. 124 с.
39. Мороз П. В. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання історії України: методичний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2012. 128 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/19596103.pdf?repositoryId=341>
40. Освітні технології. / За ред. О.М. Пехоти. Київ: Вища школа, 2002. 255 с.
41. Поліхун Н. І. Як стати дослідником. Навчально-методичний посібник для учнів. Київ: ТОВ «Праймдрук», 2012. 224 с. URL: http://kolosok.org.ua/wp-content/uploads/2016/11/polihun_2010ch_13_2.pdf
42. Пометун О. І., Гупан Н. М. Практичні заняття з історії в основній школі : методичний посібник. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 160 с.

- URL:<https://lib.iitta.gov.ua/712707/1/Пометун%20О.І.%20Практичні%20заняття%20з%20історії%20в%20основній%20школі.pdf>
43. Пометун О. І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі. Київ: Генеза, 2006. 328 с.
44. Понежа Н. О. Практична медіаосвіта: творчі завдання для роботи з візуальними та аудіовізуальними медіапродуктами на уроках історії: Навчально-методичний посібник. Першотравенськ, 2019. 73 с. URL: https://www.aup.com.ua/ml/Praktichna_mediaosvita_Poneja_N.pdf
45. Сафарян С. І. Психолого-педагогічні особливості формування творчих здібностей школярів // Освітологічний дискурс. 2010. № 2. С. 13-25. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/19-Текст%20статті-39-1-10-20131119%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/19-Текст%20статті-39-1-10-20131119%20(1).pdf)
46. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: Підручник. Київ: Міленіум, 2006. 344 с. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/7585/1/Сисоєва%20Пед%20творч.PDF>
47. Сисоєва С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: Монографія. Київ: Поліграфкнига, 1996. 406 с.
48. Сотниченко В. Формування цілей та завдань шкільної історичної освіти через призму європейського досвіду // Історія в школах України. 2007. № 8. С. 3-6.
49. Тесленко Т. Нетрадиційні уроки в процесі навчання історії в школі // Історія в школі. 1999. № 10. С. 31-36.
50. Турянська О. Ф. Функціональні та психологічні результати навчання історії в школі // Науковий вісник Донбасу. 2013. № 1. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN21/13tofivs.pdf>
51. Федь Н. Б. Розвиток творчих здібностей учнів основної школи під час проведення практичних занять з історії // Таврійський вісник освіти. 2016. № 2. С. 215-220. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/Tvo_2016_2_36%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/Tvo_2016_2_36%20(2).pdf)

52. Ходак І. В. Досвід і практика реалізації дослідницьких технологій на уроках історії // Молодий вчений. 2018. № 1 (1). С. 399-402. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/molv_2018_1\(1\)__95%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/molv_2018_1(1)__95%20(1).pdf)
53. Шимановський М. Рольова гра у викладанні історії // Історія України. 1999. № 34. С. 10-15.
54. Шеремет М. До проблеми формування критичного мислення особистості // Історія в школі. 2006. № 7-8. С. 15-17.
55. Шеремет М. Педагогічний потенціал історичної дисципліни в творчому розвитку учнів загальноосвітніх навчальних закладів: інтегративний підхід // Історія в сучасній школі. 2013. № 11. С. 40–44.
56. Шеремет М. Розвиток критичного мислення старшокласників на уроках історії // Рідна школа. 2003. № 9. С. 29-32.
57. Якубець А. Використання рольової гри на уроках всесвітньої історії в 11 класі // Історія в школах України. 2002. № 3. С. 35-38.